

TEHNOLOGIA ȚESUTULUI TAPISERIEI MODERNE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

THE TECHNOLOGY OF WEAVING CONTEMPORARY TAPESTRY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

IULIANA BABIN,

doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă

CZU 745.52(478)

Arta tapiseriei contemporane în Republica Moldova reprezintă „un fenomen artistic relativ nou, cristalizat pe solul unor frumoase tradiții” populare, bazat pe arta covorului și „posedă o deosebită capacitate de exprimare a valorilor” artistico-estetice naționale. Cu toate că există destul de multe investigații la capitolul arta textilă, studierea tapiseriei artistice în țara noastră a fost și rămâne importantă și actuală. În acest articol se analizează simbioza caracteristicilor teoretice și practice în predarea tapiseriei artistice profesioniste, valorificându-se metodele tehnice cunoscute, aspectele terminologice și tehnologice ale țesutului.

Cuvinte-cheie: tapiserie artistică, tehnică de țesut, artă textilă/decorativă, alesul covoarelor, pregătire profesională a studenților, tehnologie, ramă, urzeală

The art of contemporary tapestry in the Republic of Moldova presents “a relatively new artistic phenomenon, a crystallized messenger of the beautiful folk traditions”, based on carpet-art and it possesses a great capacity of expressing national artistic-aesthetic values. Although, there are quite a few investigations in the study of textile arts, the importance and relevancy of studying artistic tapestry in our country was and remains very important. In the article the author analyses the symbiosis of the theoretical and practical characteristics in teaching artistic tapestry, valorising all the known technical methods, the terminological and technological aspects of weaving.

Keywords: artistic tapestry, weaving techniques, textile/decorative art, technology, warp

Arta tapiseriei contemporane, baștina căreia este Franța (în franceză, *tapis* – „covor”), își trage originile încă din antichitate. Ea era răspândită în toată Europa, în secolele XII-XIII, dar „epoca de aur a tapiseriei” se consideră a fi Evul Mediu [1, p. 7-9]. De-a lungul secolelor, meșteșugul artistic al țesutului popular s-a afirmat la un înalt nivel profesionist și în Republica Moldova. Anii '50-'60 ai secolului XX sunt considerați „etapa de cristalizare” a artei textile/decorative în țară, în domeniul tapiseriei (ca artă autohtonă) și în dezvoltarea industriei casnice textile. Acest lucru se întâmplă odată cu apariția fabricilor de covoare, dar la etapa dată toate aceste genuri de artă erau orientate mai mult spre interpretarea gândirii personale a autorilor în contextul valorificării tradițiilor populare ale covorului moldovenesc din sec. XVIII-XIX și în cel al domeniului țesutului (covoarele populare, broderiile, alte țesături) în genere [1, p. 71]. O altă tendință importantă de rezonanță în evoluția tapiseriei autohtone o reprezintă noile concepții arhitecturale moderne și formele decorativ-monumentale [1, p. 17-18].

La etapa a II-a, în anii '60-'70 ai secolului trecut, are loc cristalizarea tapiseriei profesioniste din RM, principiile generale ale căreia sunt „o nouă structură compozițională și un nou sistem semantic”, cu libertate spațială și imagini mai globale, metaforice, simbolico-alegorice. În anii '75-'85, se înregistrează o nouă școală națională în dezvoltarea domeniului textil, marcată de experimentări tehnologice, gusturi estetice, cu căutări intensive de interpretare a motivelor populare, dar sunt realizate și tendințele monumental-decorative. Unii artiști din republică practicau tapiseria într-o manieră personală, dar majoritatea autorilor îmbogățesc paleta cromatică și stilistică în direcția elaborării, diversificării categoriilor tapiseriei în bidimensională, tridimensională, mini-tapiserie.

În prezent, în Republica Moldova, tapiseria este unul dintre cele mai răspândite genuri în domeniul artei decorative aplicate, bazat pe esențele ornamentale tradiționale și estetice, încorporând, totodată, și noi soluții compoziționale, coloristice, tehnice/tehnologice. Prin intermediul studierii ta-

piseriei, artiștii și studenții experimentează metodele de confecționare a graficii textile, în combinație cu elementele compoziționale (punct, pată, linie), textura, coloritul, materialele clasice naturale (lână, bumbac, mătase, sisal, deșeuri textile, melană, sfoară) și cele inovative moderne (tulpini de plante, fire metalice de argint și aur, păr de cal, lemn, bucăți de sticlă și chiar piatră, fibre etc.). (Des. 1, 3, 4, 5, 6).

Pentru crearea unei lucrări de tapiserie, trebuie executat în prealabil un *proiect (compoziție, carton)* al *tapiseriei* [2]. Despre metodica predării compoziției decorative frontale în *arta decorativă* și importanța studierii științifico-teoretice a principiilor de bază ale compoziției, în mod complex, a scris profesorul Ion Daghi (în manualul de artă plastică *Compoziția decorativă frontală*). Autorul menționează că profesorii și pedagogii care predau disciplina respectivă în diferite instituții de învățământ superior artistic sau colegii de arte (avem în vedere *Compoziția* în cadrul cursului la artă plastică, textilă, decorativă) trebuie să țină cont de faptul că unele programe curriculare, manuale propagă tendința de predare/învățare numai în ceea ce privește îndeplinirea practică, concretă a lucrărilor artistice în domeniul artei decorativ-aplicate, dar „neglijând, în mod primordial, pregătirea anterioară conștiințioasă”, când sunt importante, în egală măsură, partea teoretică și cea practică a activității. „O asemenea tendință nu poate fi recomandată nici măcar ca variantă experimentală, deoarece nu este corectă și încalcă unele principii de dezvoltare psihologică a tinerilor. Ne întoarcem iarăși la expresia: adresează-te la început științei și teoriei, iar mai apoi practicii generate de acestea. Îndrumările lui Leonardo da Vinci versus acest subiect vor rămâne veșnic utile pentru multe generații” [3, p. 170].

La tema realizării compoziției textile volumetrice, a compoziției decorative în crearea și predarea tapiseriei contemporane în cadrul cursului de *Arta textilă*, au fost publicate mai multe lucrări și articole științifice de către cercetători din Republica Moldova, printre care îi menționăm pe V. Grama, A. Uvarov (UPS *Ion Creangă*) ș.a. Astfel, Ala Uvarov a elaborat teza de doctor *Metodologia aplicării bazelor compoziției decorative în procesul pregătirii profesionale a studenților de la facultățile de arte plastice (în baza materialului cursului „Tapiserie artistică”)*. În acest proces artistic, pentru a deveni un specialist cu competențe profesionale, dezvoltate împreună cu abilitățile creative naturale și trăsăturile personalității înalte, este foarte importantă cunoașterea perfectă a procedeele tehnice și a terminologiei în domeniu.

În secolul XXI tapiseria modernă ne reprezintă desene stilizate complicate sau cu subiect tematic. Operele de tapiserie se confecționează într-un mod special, algoritmic, de pe desenul-șablon/compoziție, care are conturul liber desenat și după dimensiunile lucrării de goblen [4, p. 41].

Pentru a realiza o *tapiserie*, studenții (elevii) au nevoie de următoarele *materiale*: *ramă* de țesut (stativ, război, gherghef); fire de *urzeală* (bumbac, lână, cânepă); fire de *bătătură* (băteală); o linie gradată (pentru împărțirea în centimetri a suprafeței de urzit) [2]. *Țesutul tapiseriei* este anticipat de trei operații importante: alegerea *rostului*, prin care despărțim firele de *urzeală* cu ajutorul bazei circulare de sus, pentru a înlesni trecerea firului de *bătătură*; fixarea *bazei*, care este capătul orizontal al țesăturii și joacă rolul de susținere a firelor de *bătătură* (funcționează că „o carcasă”); țeserea *drugului* – o împletitură care se face în jurul fiecărui fir de *urzeală*, după terminarea *bazei* [2]. Ca instrumente suplimentare, în procesul țesutului, studenții și specialiștii în domeniul *tapiseriei* folosesc pieptenele de ales sau bătut (unealtă de lemn cu dinți pentru îndesirea firelor de *băteală*), furculița obișnuită și păpușa [5, p. 40].

Pentru *tapiserie*, este caracteristic, însă, că firele *bătăturii* nu traversează obligatoriu întreaga lățime a țesăturii, ci doar un anumit număr de fire de *urzeală*, atât cât se întinde motivul din aceeași culoare. O particularitate a tehnicii *tapiseriei clasice* constă în posibilitatea de a folosi în *bătătură* și *urzeală* fire de diferite grosimi și chiar diferite materiale. Ca urmare, în anumite zone, țesătura poate fi mai fină și în altele – mai aspră, ceea ce creează deosebiri de granulație [6]. *Țesutul* tradițional al tapiseriei are ca mecanism de bază trecerea firului de *bătătură* printre firele de *urzeală* în două sensuri, spre dreapta și stânga. Pe parcursul anilor de studii, pentru realizarea lucrărilor de *tapiserie* și pentru a contribui la formarea facturii necesare, studenții (elevii) utilizează diferite *procedee tehnice* de ales: „clasic”, „cu lațuri ridicate”, „cu mițe” (noduri), „neted” (legat, nelegat), „împletit”, „înfășurat pe fir, sub fir”. E. Postolachi, în cartea pentru învățători *La izvorul artei populare*, prezintă mai multe *metode tehnice* de lucru. Astfel,

după cum știm din istorie, „alesul covorului neted”, în primul rând, a fost făcut la *stativele* vertical sau orizontal. Pentru fiecare segment de tapiserie (fond sau desen), studentul folosește fire de lână colorate conform desenului („ales pe fir”). „Firele se întăresc în mod diferit: întâlnindu-se între ele, se prind unul de altul sau se întorc îndărăt, formând, astfel, o găurică mică. Prin urmare, la *țesut* se folosește „alesul legat” și „alesul cu găurele”. Este răspândit și procedeul când într-un rost trece firul care creează câmpul, iar în celălalt – firele colorate. Astfel, obținem o țesătură uniformă după densitatea firelor”. În privința tehnicii vechi, *alesul* cu mițe sau, cum îl mai numim, „alesul cu noduri”, există autori care susțin că se folosește mult la *țesutul* cergii. Tehnica lui constă în obținerea ornamentului tapiseriei/covorașului, care „se formează datorită firelor mici, care sunt întărite de firele *urzelii* prin noduri” [5, p. 41-42].

Prin finalizarea lucrării, înțelegem efectuarea operațiilor necesare după încheierea *țesutului*: tăierea *urzelii* (la distanța de 10-15 cm de la baza de sus) și scoaterea *tapiseriei* de pe *ramă*. După desfacerea bazei, se recomandă să fie aplicată o metodă des utilizată – „legarea cu noduri duble a firelor libere (două câte două)” – sau firele de bază pot fi întoarse și prinse pe spatele lucrării. La sfârșit, la decizia autorului (profesorului), putem păstra bazele și să obținem sau nu franjuri (des. 1, 4); punem lucrarea într-o ramă colorată din metal/lemn (3, 5, 6) etc. Uneori, pentru artiști/studenti, este necesar și călcatul tapiseriei. La etapa contemporană, există mai multe variante de prezentare a unei lucrări artistice de acest gen la vreo expoziție sau vizionare. Ca să obțină o capodoperă completă, întregă, artiștii explorează, prin expansiunea creativă, nelimitată, toate modalitățile de realizare și expresivitatea acesteia. Tapiseria modernă s-a ridicat spontan împotriva revoluției tehnice, părăsind uneori modelele clasice, pășind într-o infinitate a posibilităților de invenție, atât în confecționarea texturilor, stilurilor cât și în utilizarea materialelor noi [2]. Ana Simac menționează că arta tapiseriei profesionale din ultimele decenii a generat opere originale, noi, realizate cu „un colaj de tehnici”, materiale și poziții artistice ale autorilor autohtoni, „în curs de diversificare”.

Practicarea alesului covoarelor prevede formarea unei personalități multilateral dezvoltate, comitent cu însușirea valorilor etnice universale și naționale, pentru elaborarea noilor modele de covoare, a operelor de artă cu gust estetic, menționează E. Postolachi în ghidul metodic pentru cadrele didactice *Meșteșuguri populare artistice în învățământul special*.

În prezent, crearea unei tapiserii presupune diferite abordări creative și experimentale complexe, căutarea de noi soluții artistice, ridicând, astfel, la un nivel înalt cultura și competențele profesionale ale studenților, artiștilor din domeniul artei textile. În secolul XX, având inițial și o menire practică, *tapiseria* profesionistă moldovenească intră în casa fiecărui om, în versiuni de diverse dimensiuni: modeste, estetice (bidimensională, tridimensională) sau chiar miniaturale (mini-tapiserii). Cercetătoarea Ana Simac (în cartea *Tapiseria contemporană din Republica Moldova*) menționează că, la etapa contemporană, *tapiseria* se prezintă ca o piesă de *artă textilă*, dezvoltă tendințe de stil figurativ și abstract, prin interpretarea simbolurilor, alegoriei și metaforei, cu multe viziuni artistice și revelații noi [1, p. 151-152].

Pentru a aprecia cât se poate de obiectiv acest domeniu al creației populare în Republica Moldova, trebuie continuat studiul artei *tapiseriei* cu perseverență, cu mare atenție. Totodată, pentru evoluția artistico-pedagogică, educațională a conceptului trebuie să fie perfecționată predarea disciplinelor estetico-artistice în instituțiile de învățământ superior cu profil *Arte Plastice, Decorative* (în școli speciale, colegii de arte), cu scopul de a valorifica moștenirea tradițiilor străvechi național-culturale [1, p. 6-7].

Această problemă, cu revenire la tradițiile tehnologice sub aspect etnofolcloric, este abordată în mai multe lucrări ale cercetătoarei E. Postolachi, în domeniul etnografiei, dar și în alte lucrări, în domeniul pedagogiei artelor, metodicii predării și etnoculturii, elaborate de A. Simac, O. Arbuz-Spatari, I. Marcenko (Rusia), E. Amirgazin (Rusia), V. Uvarov (Rusia), K. Esekuev (Rusia) ș.a.

Activitatea în cadrul proiectului artistic „Revenire la tradiții”, de asemenea, ne-a demonstrat o varietate de stiluri, expresii și tehnici tradiționale în diferite ramuri, preponderent în tapiseria artistică, într-o manieră modernă. Proiectul dat a fost realizat în anul 2014, de Comitetul Național al Consiliului Internațional al Muzeelor din Moldova, cu participarea studenților, artiștilor plastici (I. Savițcaia-Baraghin

ș.a.) și a profesorilor (A. Simac, V. Grama, E. Ajder, O. Ajder-Spatari etc.) din municipiul Chișinău, din orașele Tighina și Tiraspol (Catedra Arte Decorative a Universității Pedagogice de Stat *Ion Creangă*), cu sprijinul financiar al Programului UE-PNUD „Susținerea Măsurilor de Promovare a Încrederii”.

Preocupările personale ale autoarei în domeniul artelor textile își au și ele originea în studiul tehnicilor tradiționale de țesut pe ramă obișnuită, folosind fire naturale colorate (lână, bumbac). Pentru autoare, dar și pentru majoritatea studenților, colegilor ei, cele mai preferate și răspândite *procedee tehnice* rămân a fi „alesul clasic” și „alesul neted” (*legat, nelegat*), mai rar sunt folosite alte tipuri de tehnici: „cu mițe” (*noduri*), „înfășurat pe fir, sub fir”. În lucrările realizate, nodul turcesc, sau nodul „Giordes” (denumirea provine de la numele unui centru de producere a covoarelor din Turcia) a devenit un mijloc de transformare a suprafeței țesute în relief tapiseriilor. De fapt, limitările tehnicii în educația tehnologică au condus la abordări mult mai creative ale țesutului *tapiseriilor* artistice studențești. Tot astfel, și realizarea personală a compozițiilor decorative a definit un nou demers artistic la etapa contemporană a dezvoltării *artei textile*. Trebuie remarcat faptul că acest tip de arte și meserii este preferat mai mult de către fete.

Autorii din republică redau tendințe noi, experimentează în domeniul coloristicii și modificării formei tradiționale a operelor decorative, ilustrând forma unui oval (des. 5), cerc, pătrat, dreptunghi ș.a. sau mergând în spațiu. La etapa contemporană, în crearea/predarea tapiseriei, se utilizează mult și tehnica mixtă, individuală, în sensul că se combină diferite genuri și variații ale artei textile (lucrarea „Cuib”, elaborată de E. Ajder, „Roata vremii”, de I. Burlaca). Aici se lucrează anume cu păslea, lână; se adaugă broderia, cusutul sau compoziția textilă se aplică pe pânză etc. Aceste lucrări artistice sunt bine aranjate compozițional, realizate în spiritul culturii și esteticii naționale, având la bază gândirea filosofică și conștiința întregului popor. Generația nouă ne prezintă concepții noi în realizarea tapiseriilor, în special, în coloritul modern contrastant (culorile violet, galben, turcoaz), în conformitate cu soluțiile moderne de proiectare în domeniul textilelor industriale (covoarele) și al designului de interior, vestimentar etc. (des. 3-4). Totodată, simplitatea compozițională, armonia și tematica ultimelor lucrări continuă să valorifice specificul și originalitatea tapiseriei profesionale în țară, dar cu încercări noi. Stilul și expresivitatea artistică ale lucrărilor de tapiserie din ultimii ani ne amintesc de creația artiștilor remarcabili din RM: Andrei Negură, Ala Uvarov, Olimpiada Arbuz-Spatari, Olga Orihovscaia, Felicia Baltă-Savițcaia, Silvia Vrânceanu, Maria Saca-Răcilă, Valentina Bodrova, Anatol Klimov etc. Trebuie să menționăm, însă, că în arta textilă contemporană se atestă foarte des realizarea operelor de artă și în tehnica păslei (des. 7). La etapa postmodernă este evidentă orientarea spre tapiseria decorativă, cu configurații pur abstracte, elemente stilizate și multiple tehnici tradiționale. Autorii contemporani din România sunt și ei preocupați de exploatarea modalităților de manipulare a firelor de lână. Într-un mod profesionist artistic, ei introduc metode inovative, creează compoziții interesante și utilizează diverse materiale (des. 6). Ca dovadă, menționăm ultimele lucrări expuse în anii 2016-2017 (*Expoziția Bienală de Artă Decorativă – 2016*, *Expoziția Noi: tineretul creator – 2017*, *Expoziția Salonul de Primăvară – 2017*) ale tinerilor artiști și membri ai UAP din Republica Moldova: E. Ajder, A. Gurețkaia, L. Goloseeva, V. Scifos, I. Babin, I. Burlaca, I. Savițcaia-Baraghin ș.a. (des. 1-7).

După cum susțin criticii de artă din RM, la dezvoltarea acestui gen de artă populară a contribuit mult organizarea Catedrelor de arta textilă/decorativ-aplicată, la Facultatea de Arte Plastice, în cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice (la sfârșitul sec. XX) și la Facultatea de Arte Plastice și Design din UPS *Ion Creangă*. Aceasta din urmă a fost fondată în anul 1979 și este unica facultate care pregătește cadre didactice cu competențe profesionale înalte pentru învățământul artistic din toată republica. Luând în considerare analiza operelor de artă de la *Bienala Internațională de Artă Decorativă din Chișinău* (2009-2010), cu tema *Continuitate, diversitate și sincronizare*, și de la *Bienala de Artă Decorativă din Chișinău* (2016), afirmăm că fenomenul artistic al tapiseriei se dezvoltă cu succes mai departe. Autorii ne îndeamnă spre păstrarea stilurilor și tehnicilor tradiționale bogate în contextul cultural al artelor plastice și decorative naționale, pentru că acest tip de învățare a artei textile, din

perspectiva valorilor, păstrează și reînvie tradițiile etnoculturale vechi ale meseriilor din Moldova.

În lucrările științifice publicate până în prezent nu a fost pusă problema formării competențelor profesionale ale studenților în cadrul cursului de *Artă textilă* (specialitatea *Tapiserie artistică*) prin procesul de învățare, ceea ce vizează cunoașterea perfectă și aplicarea tehnologiei tradiționale și a metodelor cunoscute ale țesutului, dar într-un mod specific, personal.

Din toate cele menționate mai sus, ajungem la concluzia, că:

– În sensul istoric, putem spune că *tapiseria profesionistă* contemporană, care își trage originile încă din antichitate, în RM s-a cristalizat în anii '50-'60 ai secolului XX pe solul unor tradiții și valori artistico-estetice naționale. Remarcăm, că genul acesta de artă decorativă este bazat pe arta covoristicii populare.

– Din punct de vedere metodologic, operele de tapiserie se confecționează într-un mod special, algoritmic, de pe desenul-șablon/compoziție, utilizând *operații* importante și *materialele* necesare.

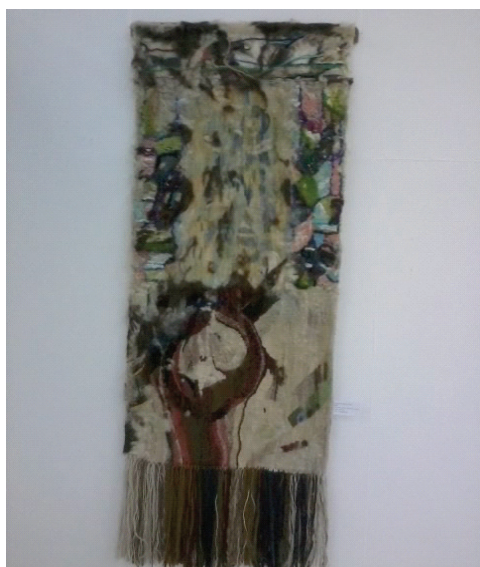
– Sub aspect tehnologic, menționăm, că la etapa contemporană autorii din republică redau tendințe noi, experimentează în domeniul tehnologiei, coloristicii și modificării formei tradiționale a operelor decorative. Crearea unei tapiserii presupune diferite abordări creative și experimentale complexe, ridicând la un nivel înalt cultura și competențele profesionale ale artiștilor din domeniul artei textile.

– Tinerii specialiști din Republica Moldova, artiștii din țările ex-sovietice ne prezintă o formă de dialog între generații în arta decorativă contemporană, o sinteză de tradiții și inovații, o simbioză cu diverse varietăți de genuri și expresii, cu diferite aspecte stilistice, tehnice și tehnologice.

Referințe bibliografice

1. SIMAC, A. *Tapiseria contemporană din Republica Moldova: Evoluția tapiseriei contemporane din Republica Moldova în anii 1960-2000*. Chișinău: Știința, 2001.
2. Tapiseria. In: *Orizont alternativ: cultură, atitudine civică, informație* [online]. 12 apr. 2015 [accesat la 18.04.2016]. Disponibil: <https://melindanemeth25.wordpress.com/2015/04/12/tapiseria/>.
3. DAGHI, I. *Compoziția decorativă frontală*. Chișinău: Editerra-Prim, 2010.
4. УВАРОВА, А. Дид. мат. по уч. теме «Пластические средства реализации объемного художественного ткачества». In: *Tehnologia educației artistice-plastice: Materiale didactice*. Chișinău, 2003, vol. 4. pp. 73–84.
5. ПОСТОЛАКИ, Е., РОТАРУ, Л. *Ла изворул артеї популяре*. Кишинэу: Лумина, 1988.
6. Tapiseria. In: *Wikipedia. Enciclopedia liberă*. [online]. [accesat 19.04.2016]. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Tapiserie> [accesat la 19 apr. 2016].

Anexe

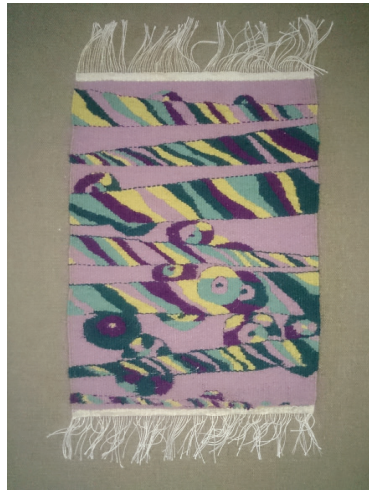
Des.1. E. Ajder, „Cuib”, tapiserie, lână, pâslă, tehn. mixtă, 1100x680 mm, 2016.

Des. 2. I. Burlaca, „Roata vremii”, pâslă, broderie, lână, tehn. mixtă, 740x1290mm, 2016.

Des. 3. A. Gurețkaia, „Câmpul lui Poseidon”, tapiserie, tehn. clasică, 1000x1000 mm, 2012.

Des. 4. I. Babin, „Muzică”, tapiserie, tehn. clasică, 350x250 mm, 2017.

Des. 5. A. Gurețkaia, „Peregrinări”, tapiserie, lână, tehn. clasică, 2000x650 mm, 2015.

Des. 6. N. Zimbroianu, „Mlădițe”, tapiserie, sisal, pâslă, lână, tehn. clasică, 2150x1000 mm, 2015 (România).

Des. 7. I. Savițcaia-Baraghin, „Autoportret”, tehn. mixtă, 1550x920 mm, 2016.